

mulier instituut

De gezondere sportkantine in 2019

Resultaten onderzoek onder sportverenigingen

Jorien Slot-Heijs

Janine van Kalmthout

De gezondere sportkantine in 2019

Resultaten onderzoek onder sportverenigingen

In opdracht van JOGG, Team:Fit

Jorien Slot-Heijs
Janine van Kalmthout

© Mulier Instituut
Utrecht, januari 2020

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut

Inhoudsopgave

1.	Inleiding en methode	4
1.1	Inleiding	4
1.2	Methode	4
1.3	Analyse en rapportage	5
2.	Kantinegebruik sportverenigingen	6
3.	Gezonder aanbod in de sportkantine	8
4.	De vraag naar gezondere producten in de kantine	13
4.1	Huidige vraag	13
4.2	Vraag naar gezonder aanbod	14
5.	Wens en realisatie gezondere kantine	16
6.	Alcoholbeleid in de kantine	19
7.	Rookbeleid in de sportkantine	21
8.	Samenvatting en conclusie	23
8.1	Samenvatting	23
8.2	Conclusie	23
8.3	Aanbevelingen	24
Bijlage 1 Achtergrondkenmerken verenigingen		26
Bijlage 2 Uitvoering alcohol- en rookbeleid		27

1. Inleiding en methode

1.1 Inleiding

In de meeste sportkantines worden meer ongezonde dan gezonde producten aangeboden (Van Kalmthout, 2015; Scholten & Van Kalmthout, 2017¹). De laatste jaren neemt de aandacht voor gezonde voeding bij sportverenigingen toe, bijvoorbeeld door Team:Fit (een initiatief van JOGG). Sportverenigingen en -accommodaties kunnen zich bij Team:Fit aansluiten. Zij werken aan een gezonder aanbod in hun sportkantine volgens de Richtlijnen Gezondere Kantines², het rookvrij maken van het sportterrein en verantwoord alcoholgebruik. Er bestaan meerdere soortgelijke initiatieven bij sportverenigingen, zoals Vullen of Voeden (De Bewuste Kantine), Lekker Bezig en Rookvrije Generatie. Tevens zet de overheid in op gezondere sportkantines in het Nationaal Preventieakkoord.

Om het gezondere aanbod bij sportverenigingen te monitoren, heeft JOGG (initiatiefnemer Team:Fit) het Mulier Instituut de opdracht gegeven de stand van zaken met betrekking tot aanbod in sportkantines onder sportverenigingen in beeld te brengen. Met de resultaten kan JOGG aandacht vragen voor een gezond aanbod bij sportverenigingen en gericht de ondersteuning aan sportverenigingen verbeteren om meer gezondere sportkantines te creëren.

1.2 Methode

In het voorjaar van 2019 is een aantal vragen over het assortiment in de sportkantine en rook- en alcoholbeleid van sportverenigingen aan de Verenigingsmonitor³ toegevoegd. De vragen waren deels een herhaling van vragen uit 2011, 2014 en 2016 (Van Kalmthout, 2015; Scholten & Van Kalmthout, 2017¹), aangevuld met enkele nieuwe onderwerpen met betrekking tot de gezonde sportkantine en alcohol- en rookbeleid van sportverenigingen. Alle verenigingen van het Verenigingspanel⁴ (ongeveer 2.200 sportverenigingen) zijn voor deelname aan het onderzoek uitgenodigd. In dit onderzoek zijn beheerders van sportaccommodaties, die zich ook bij Team:Fit kunnen aansluiten, niet meegenomen. In totaal hebben 439 verenigingsbestuurders de vragen over de gezondere kantine en alcohol- en rookbeleid ingevuld. Om vergelijkbaarheid met voorgaande metingen mogelijk te maken, zijn de gegevens gewogen naar grootte van de vereniging en type sport (zaalsport, overig binnensport, veldsport en overig buitensport).

¹ Van Kalmthout, J. (2015). Gezonde Sportkantine. Utrecht: Mulier Instituut.
Scholten, V. & Van Kalmthout, J. (2017). Gezonde sportkantines, assortiment, roken en alcohol. Utrecht: Mulier Instituut.

² <https://www.voedingscentrum.nl/professionals/productaanbod-en-levensmiddelendatabank/horeca-catering-en-kantines/richtlijnen-gezondere-kantines.aspx>

³ De Verenigingsmonitor is een vragenlijst waarmee een beeld wordt geschetst van de Nederlandse sportvereniging in al haar facetten (leden, kader, activiteiten, financiën) en ontwikkelingen worden gevolgd. Daarnaast vindt jaarlijks een thematisch onderzoek plaats. De Verenigingsmonitor wordt verspreid onder de verenigingen van het Verenigingspanel.

⁴ In het Verenigingspanel zijn allerlei categorieën sportverenigingen naar evenredigheid vertegenwoordigd: grote en kleine verenigingen, clubs met teamsporten en (semi-)individuele sporten, clubs gevestigd in kleine en grote gemeenten, enzovoort. Het panel vormt een goede afspiegeling van de georganiseerde breedtesport in Nederland. Meer informatie over het Verenigingspanel en de Verenigingsmonitor is te vinden op: <https://www.mulierinstituut.nl/producten-diensten/monitoring/verenigingsmonitor/>

1.3 Analyse en rapportage

Niet alle verenigingsbestuurders zijn in staat geweest om alle vragen uit de vragenlijst te beantwoorden. Ook waren bepaalde vragen niet voor alle verenigingen van toepassing. In de tabellen en figuren wordt aangegeven hoeveel verenigingen de desbetreffende vraag hebben beantwoord (bijv. n=252). Deze aantallen kunnen per tabel/figuur variëren. De cijfers in de tabellen en figuren zijn afgerond op hele getallen. Als gevolg hiervan kan het in enkele gevallen voorkomen dat de uitkomsten niet exact optellen tot 100 procent.

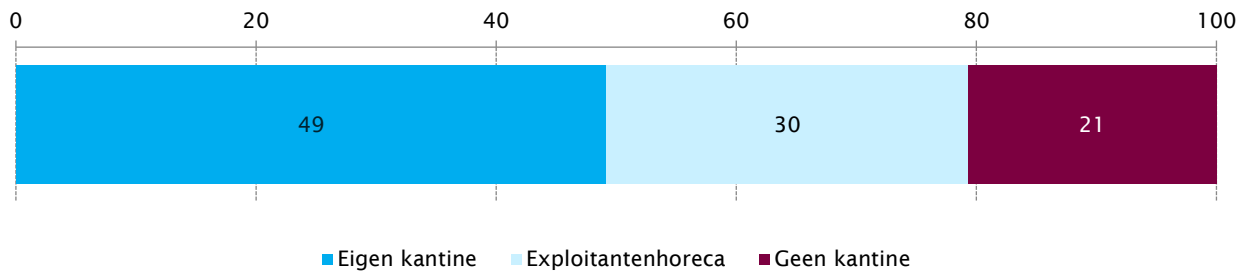
In deze rapportage wordt gesproken over ‘verenigingen’. Hiermee worden sportverenigingen bedoeld. Er is sprake van significante verschillen op basis van achtergrondkenmerken (zoals grootte, type sport, type kantine) wanneer de verschillen dermate groot zijn, dat op basis van de steekproef niet meer gesproken kan worden van uitkomsten op basis van toeval. In de toelichting bij de tabellen en figuren worden significante verschillen tussen verenigingen beschreven.

De rapportage start met een overzicht van het gebruik van kantines door sportverenigingen (hoofdstuk 2). Hoofdstuk 3 beschrijft het gezondere aanbod in de kantine. In hoofdstuk 4 komt de vraag van de consument naar gezonde producten aan bod. De wens en de mogelijkheden van verenigingen om het assortiment in de kantine gezonder te maken worden in hoofdstuk 5 besproken. Hoofdstuk 6 en 7 beschrijven respectievelijk het alcohol- en rookbeleid in de sportkantines en handhaving daarvan. Het rapport wordt met een korte samenvatting en conclusie afgesloten.

2. Kantinegebruik sportverenigingen

Van alle sportverenigingen heeft de helft een eigen⁵ kantine (al dan niet gedeeld met andere sportverenigingen) (49%) (figuur 2.1). Drie op de tien verenigingen maken gebruik van exploitantenhoreca (30%). Deze verenigingen beschikken niet over een eigen kantine, maar maken gebruik van een kantine of horeca in of bij de sportvoorziening waar de vereniging actief is. Een vijfde van de verenigingen (21%) maakt geen gebruik van een kantine of horeca. In de volgende hoofdstukken zijn verenigingen die niet van een kantine gebruikmaken niet in het onderzoek meegenomen. In bijlage 1 is een overzicht van de achtergrondkenmerken van de verenigingen opgenomen.

Figuur 2.1 Kantinegebruik van sportverenigingen (in procenten, n=526)

Verenigingen met een eigen kantine

Bijna alle verenigingen met een eigen kantine hebben deze ook in eigen beheer (96%). 4 procent heeft de kantine aan een ondernemer verpacht (niet in figuur). Verenigingen met een eigen kantine zijn in vergelijking met de andere verenigingen meestal verenigingen die een veldsport (40%), zoals voetbal of tennis, of een overige buitensport aanbieden (40%), zoals atletiek of jeu de boules. Weinig verenigingen bieden een binnensport aan (19%) (bijlage 1). Verenigingen met een eigen kantine bieden ongeveer even vaak een teamsport (39%) als een individuele sport (43%) aan. 41 procent van de verenigingen met eigen kantine is een kleine vereniging (< 100 leden), 31 procent van de verenigingen is middelgroot (101 t/m 300 leden) en 28 procent is groot (> 300 leden). In vergelijking met de verenigingen die gebruikmaken van exploitantenhoreca of geen kantine gebruiken zijn verenigingen met een eigen kantine vaker grotere verenigingen en veldsportverenigingen.

Verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken

Van de verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken, maakt 40 procent van horeca/kantine in een gemeentelijke sportvoorziening gebruik, 37 procent van horeca/kantine in een sportvoorziening van een commerciële exploitant, 16 procent van horeca van een andere commerciële exploitant (zoals café) en 8 procent is hiervan niet op de hoogte (niet in figuur). Deze verenigingen bieden meestal een zaalsport (39%), zoals badminton of volleybal, of overige binnensport (45%), zoals bridge of zwemmen, aan. Weinig verenigingen bieden een buitensport aan (16%) (bijlage 1). Verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken zijn vooral kleine verenigingen (< 100 leden, 78%). Er zijn weinig verschillen in type sport tussen verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken: 28 procent biedt een teamsport aan, 34 procent een semi-individuele sport en 38 procent een individuele sport.

⁵ De term 'eigen' is ruim geïnterpreteerd. Ook wanneer de kantine waarvan de vereniging gebruikmaakt niet in eigendom is bij de vereniging, maar zij wel verantwoordelijk is voor de dagelijkse exploitatie ervan, is sprake van een kantine in eigen beheer.

Verenigingen zonder kantinegebruik

Verenigingen die geen kantine gebruiken zijn in vergelijking met de verenigingen die wel van een kantine gebruikmaken vaker kleine verenigingen en verenigingen voor individuele sporten (zoals turnen, fietsen, hardlopen). Vier op de vijf verenigingen zonder kantinegebruik zijn kleine verenigingen (< 100 leden, 80%). Deze verenigingen bieden een zaalsport (34%) of andere binnensport aan (27%) (bijlage 1). 37 procent van de verenigingen die geen kantine gebruiken, biedt een andere buitensport aan dan een veldsport. Dit betreft veelal fietsen/wielrennen, gevolgd door zeilen, roeien en jeu de boules/petanque. 2 procent van de verenigingen die geen kantine gebruiken biedt een veldsport aan.

In de rapportage wordt onderscheid gemaakt tussen verenigingskantines (de vereniging beschikt over een eigen kantine) en exploitantenhoreca (de vereniging maakt elders gebruik van kantine of horeca en beschikt niet over een eigen kantine).

3. Gezonder aanbod in de sportkantine

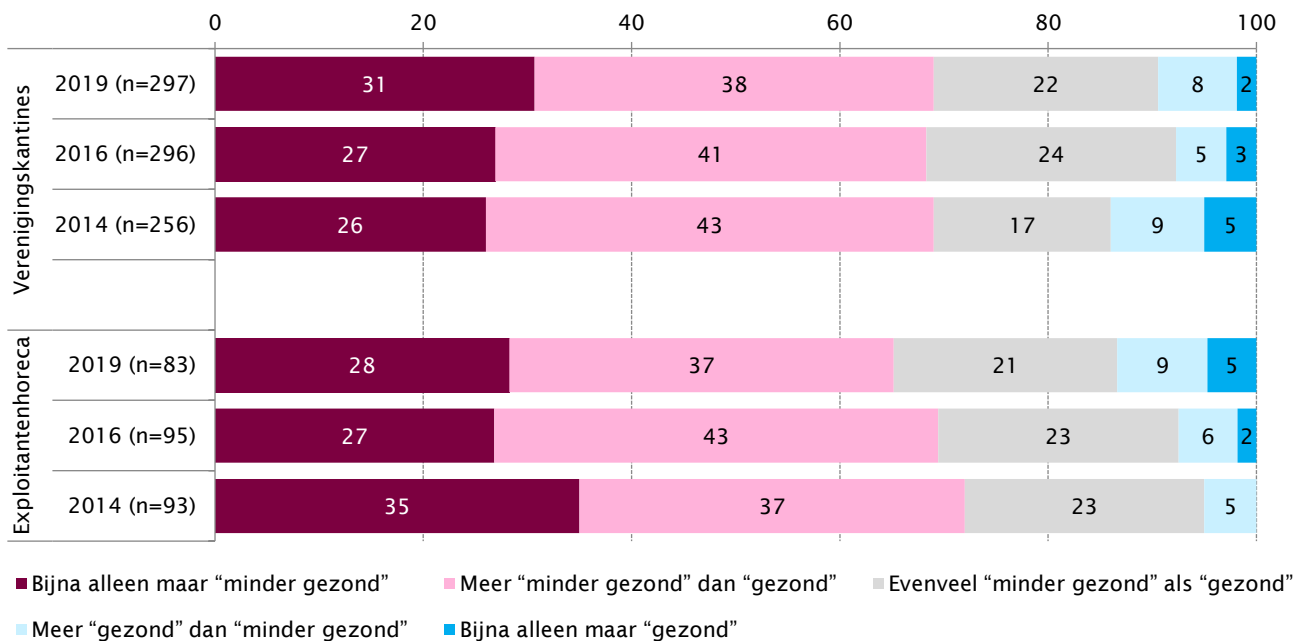
Verhouding gezond en minder gezond aanbod

Naar inschatting van de verenigingsbestuurders bestaat het aanbod in de kantine/horeca bij ruim twee derde van de verenigingen (69%) met een eigen kantine uit meer ‘minder gezonde’ dan ‘gezonde’ producten⁶ (figuur 3.1). Bij één op de tien verenigingen met eigen kantine is het aanbod volgens de verenigingsbestuurders meer ‘gezond’ dan ‘minder gezond’ (10%). Hierin is ten opzichte van 2014 en 2016 weinig veranderd.

Drie op de tien verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken zijn niet op de hoogte van de verhouding gezond/ongezond aanbod (30%) (niet in figuur). Verenigingsbestuurders die wel op de hoogte zijn geven vaker aan dat het aanbod meer ‘minder gezond’ (65%) dan ‘gezond’ (14%) is (figuur 3.1). Ten opzichte van 2014 en 2016 is een lichte stijging zichtbaar van minder gezond naar gezonder aanbod.

Naar inschatting van verenigingsbestuurders is wat betreft de verhouding van het aanbod gezonde en minder gezonde producten in verenigingskantines en exploitantenhoreca nauwelijks verschil tussen beide typen horeca. In 2014 was nog iets vaker sprake van een gezonder aanbod in verenigingskantines dan in de exploitantenhoreca (14% meer gezond versus 5%). In 2019 is dat bijna gelijk (10% verenigingskantines versus 14% exploitantenhoreca meer gezond), in het voordeel van de exploitantenhoreca.

Figuur 3.1 Verhouding van het aanbod ‘gezonde’ en ‘minder gezonde’ producten in de kantine/horeca bij de sportaccommodatie in 2014, 2016 en 2019 (indien op de hoogte; in procenten)

⁶ Gezond: fruit, bruine/volkoren broodjes of tosti's, (snack)groente, water, koffie, thee, light frisdranken, magere zuivelproducten, ongezouten nootjes.
Minder gezond: gefrituurde snacks, fastfood, frisdranken, roomijs, snoep, (gevulde) koeken.

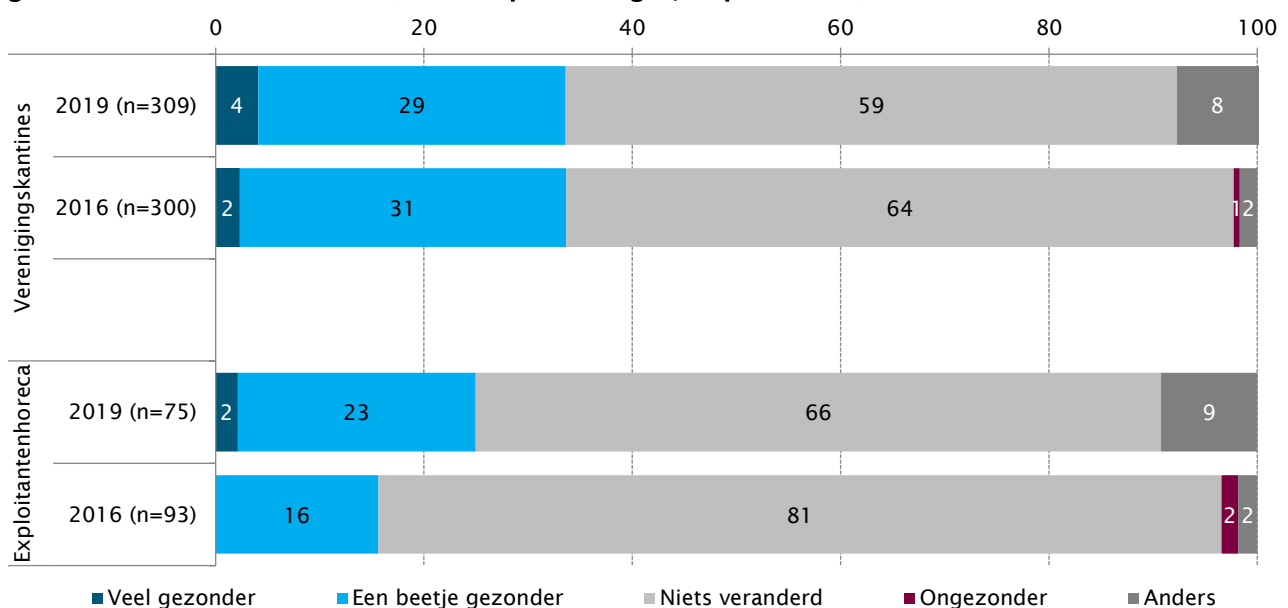
Ontwikkeling gezonder aanbod

Bij een derde van de verenigingskantines is het aanbod in de kantine naar inschatting van de verenigingsbestuurders in het afgelopen jaar een beetje/veel gezonder geworden (33%, figuur 3.2). Dit was in 2016 ook het geval (33%). Bij de overige verenigingen is niets veranderd (59%). Verenigingsbestuurders die 'anders' invulden (8%), geven bijna allemaal aan dat de vraag niet van toepassing is, omdat zij alleen dranken aanbieden.

Een derde van de verenigingsbestuurders die van exploitantenhoreca gebruikmaken geeft aan niet op de hoogte te zijn van de mate waarin het aanbod in de kantine/horeca gezonder is geworden (35%), net als in 2016 (33%) (niet in figuur). Van de verenigingsbestuurders die wel op de hoogte zijn, geeft een kwart aan dat het aanbod in het afgelopen jaar een beetje of veel gezonder is geworden (25%). Dit is een groter deel dan in 2016 (16%). Bij twee derde van de verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken is in het afgelopen jaar wat betreft gezond aanbod niets veranderd (66%). Ook hier geldt dat verenigingsbestuurders die 'anders' invulden (9%), aangeven dat de vraag niet van toepassing is, omdat bij hen alleen dranken worden aangeboden. Geen enkele verenigingsbestuurder geeft aan dat het aanbod in het afgelopen jaar ongezonder is geworden.

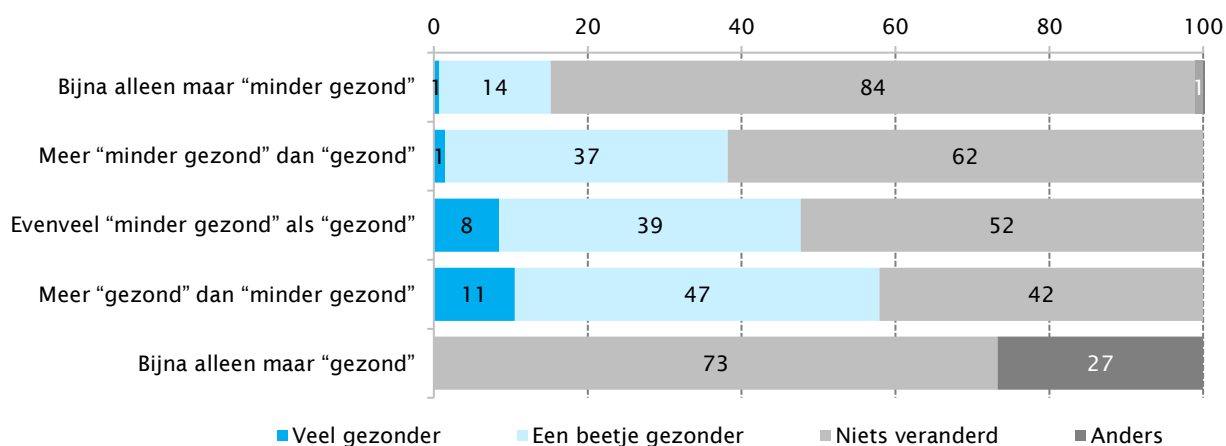
In de exploitantenhoreca geven verenigingsbestuurders in 2019 vaker dan in 2016 aan dat er sprake is van een gezonder wordend aanbod. Dit is ook zichtbaar in het assortiment in de exploitantenhoreca (zie figuur 3.1). Ook in de verenigingskantines is bij een derde van de verenigingen een ontwikkeling naar een gezonder aanbod te zien, maar dat resulteert niet meteen in een gezonder assortiment (zie figuur 3.1).

Figuur 3.2 Mate waarin het aanbod in de kantine/horeca het afgelopen jaar gezonder is geworden in 2016 en 2019 (indien op de hoogte; in procenten)

Verenigingsbestuurders van kantines (verenigingskantines en exploitantenhoreca) waarin minimaal de helft van het aanbod gezond is, hebben in het afgelopen jaar vaker een beetje/veel gezonder aanbod gecreëerd dan verenigingsbestuurders met een minder gezond aanbod in de kantine (figuur 3.3). Ook bij verenigingen met een huidig aanbod dat minder gezond is of alleen ongezonder, wordt gewerkt aan een gezonder aanbod, maar dit heeft nog niet geleid tot een assortiment dat in zijn totaliteit evenveel of meer gezonde producten kent dan minder gezonde. Bij de verenigingen met uitsluitend minder gezond aanbod of uitsluitend gezond aanbod, verandert in vergelijking met de andere verenigingen weinig.

Figuur 3.3 Mate waarin het aanbod in de kantine/horeca het afgelopen jaar gezonder is geworden naar huidige mate van ‘gezond’ aanbod (indien op de hoogte; in procenten,

n=439)

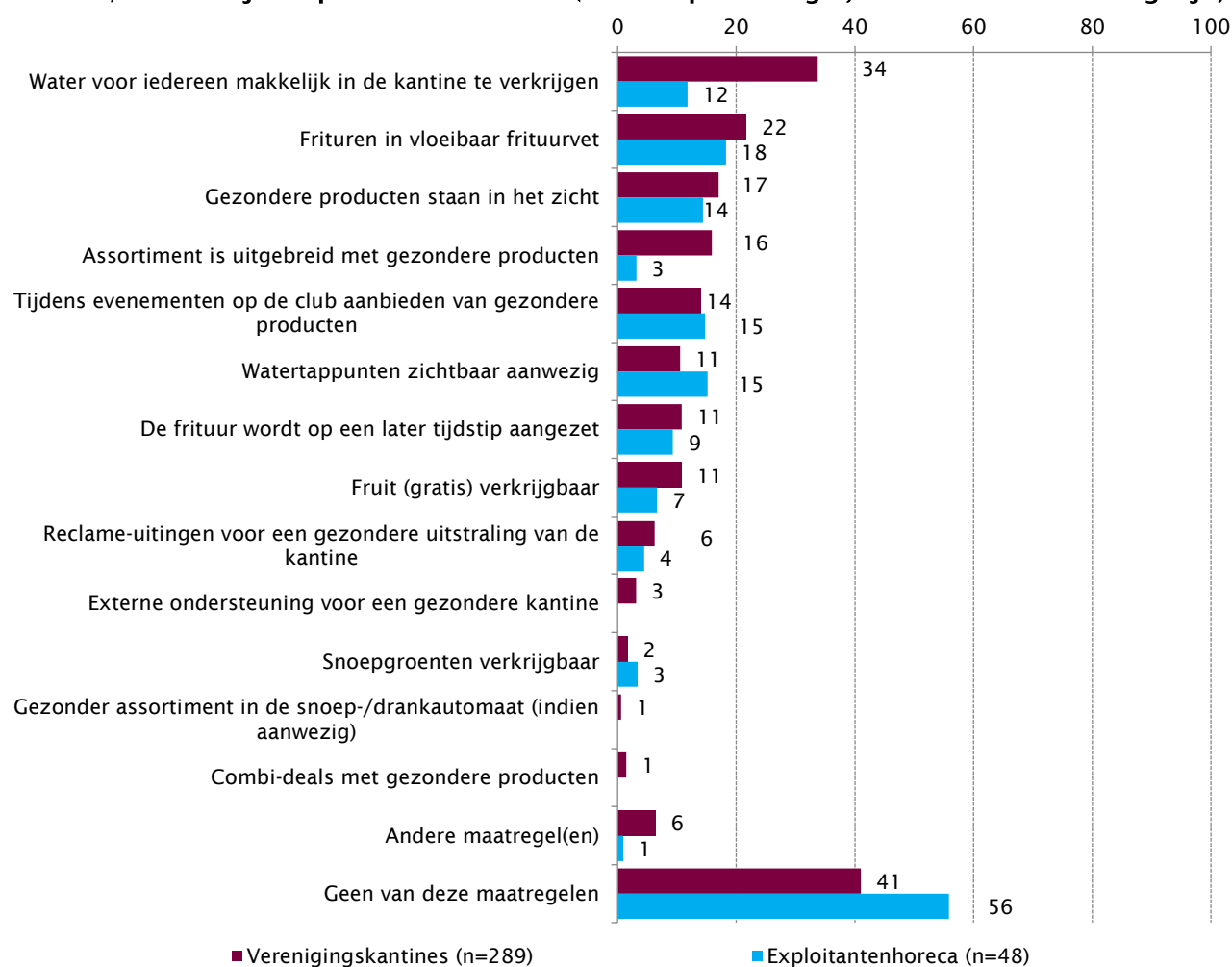
Genomen maatregelen voor gezondere producten in het aanbod

Drie vijfde van de verenigingsbestuurders die van exploitantenhoreca gebruikmaken kan de vraag welke maatregelen zijn genomen in het kader van gezondere producten in de kantine/horeca niet beantwoorden, omdat de vraag niet van toepassing is of omdat zij niet op de hoogte zijn (62%) (niet in figuur). Dit geldt voor 12 procent van de verenigingsbestuurders met een eigen verenigingskantine.

In drie vijfde van de verenigingskantines en twee vijfde van de exploitantenhoreca zijn maatregelen in het kader van gezondere producten genomen (figuur 3.4). De maatregelen bij verenigingskantines bestaan uit het ervoor zorgen dat water voor iedereen makkelijk in de kantine te verkrijgen is (34%), gevolgd door frituren in vloeibaar frituurvet (22%) en in het zicht zetten van gezondere producten (17%). In verenigingskantines zijn in vergelijking met de exploitantenhoreca iets vaker gezonde producten aan het assortiment toegevoegd.

Verenigingsbestuurders van kantines (zowel verenigingskantines als exploitantenhoreca) waarin het aanbod in het afgelopen jaar gezonder is geworden, geven vaker aan maatregelen te hebben genomen (81%) dan verenigingsbestuurders van kantines waarin het aanbod gelijk is gebleven (43%) (niet in figuur).

Figuur 3.4 Genomen maatregelen in het kader van gezondere producten in de kantine/horeca bij de sportaccommodatie (indien op de hoogte; meer antwoorden mogelijk,

in procenten)

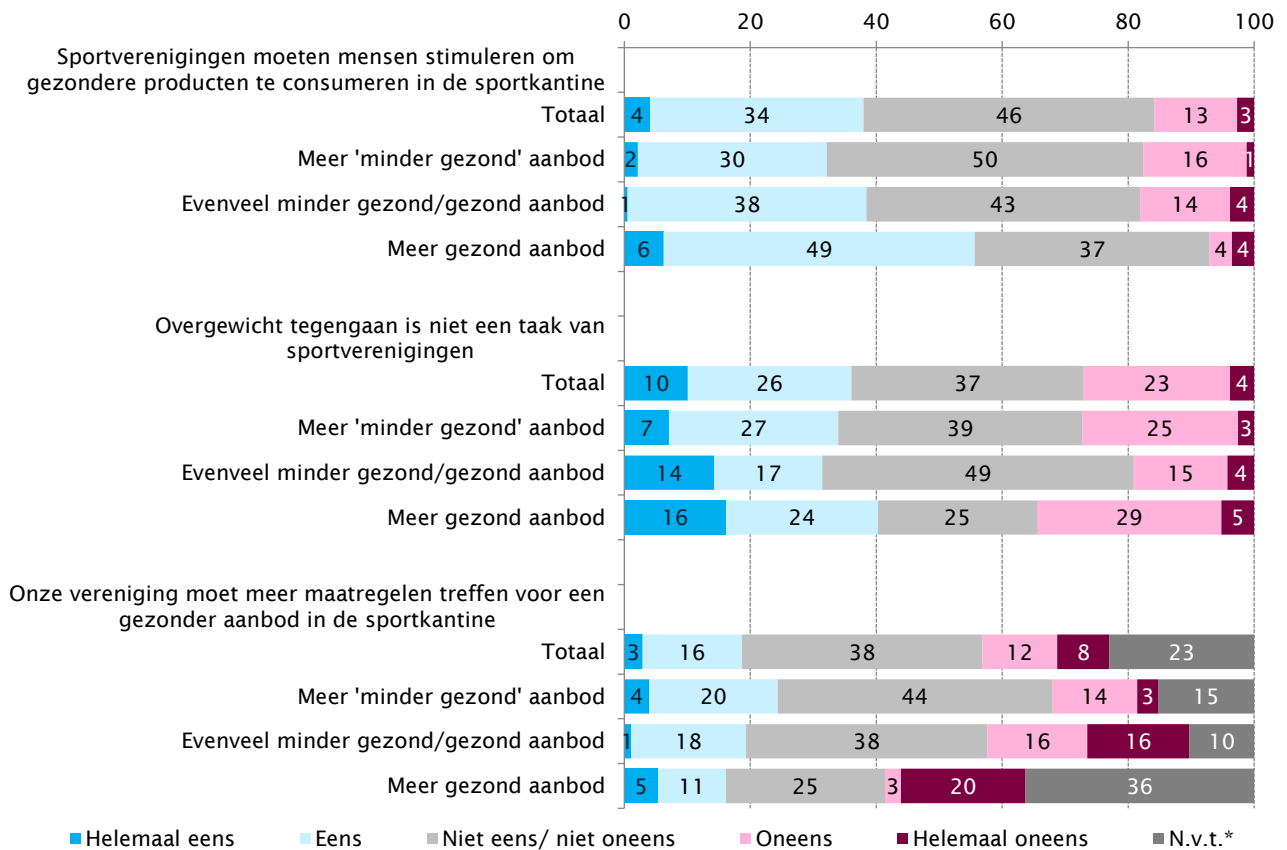
Standpunten aandacht voor gezondheid bij sportverenigingen

Ruim een derde van alle verenigingsbestuurders is van mening dat sportverenigingen een stimulerende rol hebben in het consumeren van gezondere producten in de sportkantine (38% (helemaal) eens) (figuur 3.5). Dit vinden verenigingsbestuurders van verenigingen waarbij het aanbod in de kantine merendeels gezond is vaker (55%) dan verenigingsbestuurders van verenigingen waarbij het aanbod in de kantine merendeels ongezond is (32%).

Wat betreft de taak van sportverenigingen in het tegengaan van overgewicht, zijn de meningen van verenigingsbestuurders verdeeld. Ruim een derde van de verenigingsbestuurders is het met de stelling (helemaal) eens (36%) en ruim een kwart (helemaal) oneens (27%). Verenigingsbestuurders met meer gezond aanbod in hun kantines nemen minder vaak een neutrale houding aan (25%) dan andere verenigingsbestuurders (39-49%). Het zijn met name de verenigingen met een verenigingskantine die vinden dat tegengaan van overgewicht een taak van de sportvereniging is (niet in figuur).

Ongeveer één op de vijf verenigingsbestuurders vindt dat hun vereniging meer maatregelen moet treffen voor een gezonder aanbod in de sportkantine (19%), met name verenigingsbestuurders van verenigingen met merendeels 'minder gezond' aanbod in hun kantine (24%). Een even groot deel van de verenigingsbestuurders is het met de stelling (helemaal) oneens (20%). Verenigingsbestuurders die 'niet van toepassing' invullen, zijn vooral verenigingen waar het aanbod al merendeels gezond is (36%).

Figuur 3.5 Mate waarin verenigingen met verschillende samenstellingen gezond aanbod het eens zijn met stellingen met betrekking tot gezonde voeding bij sportverenigingen (in procenten, n=439)

*Bij de eerste twee stellingen was n.v.t. geen antwoordmogelijkheid.

4. De vraag naar gezondere producten in de kantine

4.1 Huidige vraag

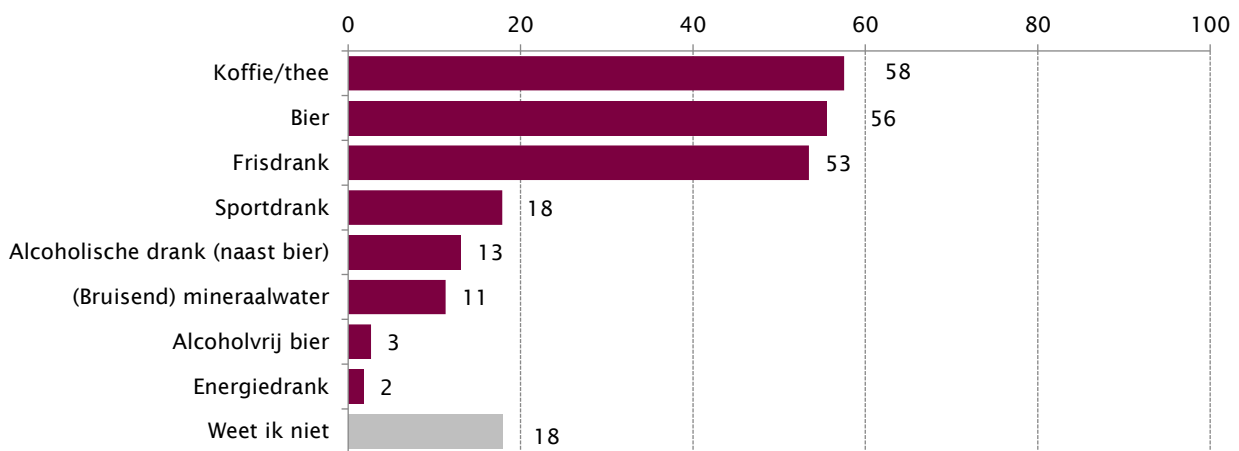
Dranken

Verenigingsbestuurders konden als open antwoord de drie dranken invullen waar in de kantine/horeca de meeste vraag naar is. Uit een codering van alle gegeven antwoorden kwamen zowel in de verenigingskantines als in de exploitantenhoreca drie soorten dranken duidelijk naar voren: koffie/thee (58%), bier (56%) en frisdrank (53%) (figuur 4.1).

Bij verenigingen met teamsport (64%) is significant vaker vraag naar bier dan bij verenigingen met individuele sporten (49%) (niet in figuur). Bij individuele sporten (69%) is significant vaker vraag naar koffie/thee dan bij teamsporten (51%). Verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken vulden significant vaker 'weet ik niet' in (31%) dan verenigingen met een eigen kantine (10%).

Bij verenigingen waar het aanbod merendeels gezond is, is vaker vraag naar (bruisend) mineraalwater (41%) dan bij verenigingen met merendeels 'minder gezond' aanbod (11%) of evenveel gezond/minder gezond aanbod (14%) (niet in figuur). Bij verenigingen met merendeels 'minder gezond' aanbod is vaker vraag naar bier (76%) en frisdrank (69%) dan bij verenigingen met merendeels gezond aanbod (respectievelijk 21% en 47%).

Figuur 4.1 Dranken waar volgens verenigingsbestuurders de meeste vraag in de kantine/horeca bij de sportaccommodatie is (in procenten, max. drie antwoorden, n=439)

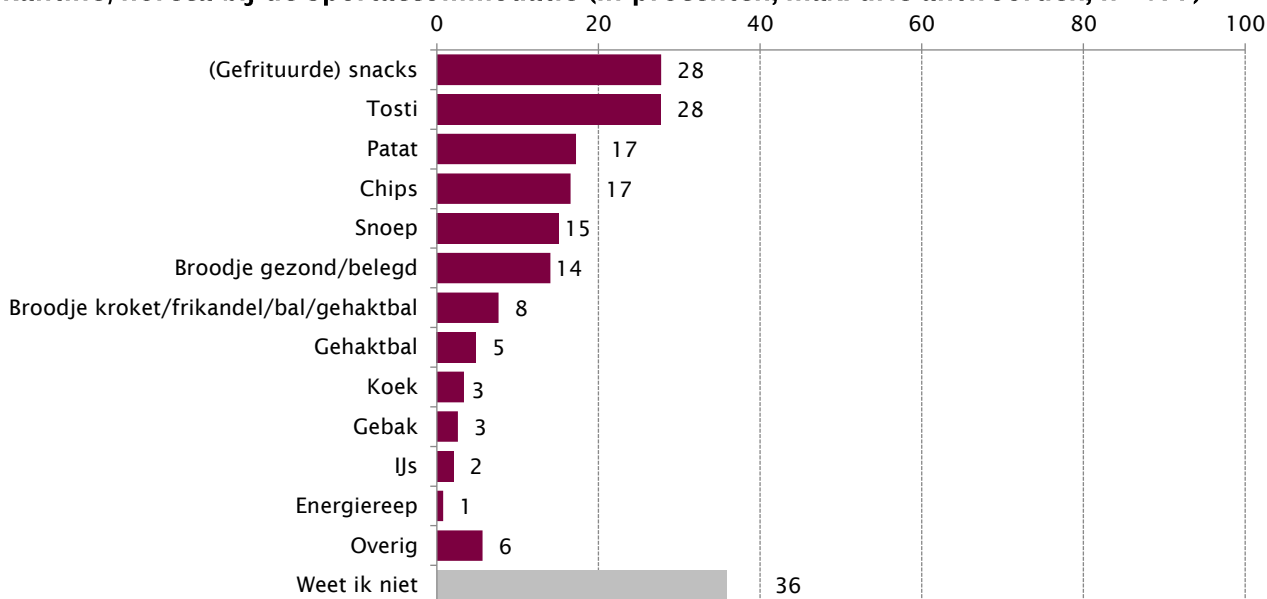

Etenswaren

Wat betreft vraag naar etenswaren geven verenigingsbestuurders meer gevarieerde antwoorden (open vraag) dan bij dranken, en geeft een groter deel aan niet te weten naar welke etenswaren de meeste vraag is (figuur 4.2). Naar gefrituurde snacks (28%) en tosti's (28%) is de meeste vraag bij verenigingen (verenigingskantines en exploitantenhoreca), op afstand gevolgd door patat (17%) en chips (17%).

Ruim een derde van de verenigingsbestuurders weet niet waar de meeste vraag naar is in hun kantine/horeca (36%). Dit zijn significant vaker verenigingsbestuurders van verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken (56%) dan verenigingsbestuurders met eigen kantine (17%). Indien alleen verenigingsbestuurders worden meegenomen die op de hoogte zijn van de vraag naar etenswaren, wordt zichtbaar dat bij verenigingskantines meer vraag is naar tosti's (51%) dan bij verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken (17%). In de exploitantenhoreca is juist meer vraag naar gebak (11% versus 2%).

Figuur 4.2 Etenswaren waar volgens verenigingsbestuurders de meeste vraag naar is in de kantine/horeca bij de sportaccommodatie (in procenten, max. drie antwoorden, n=439)

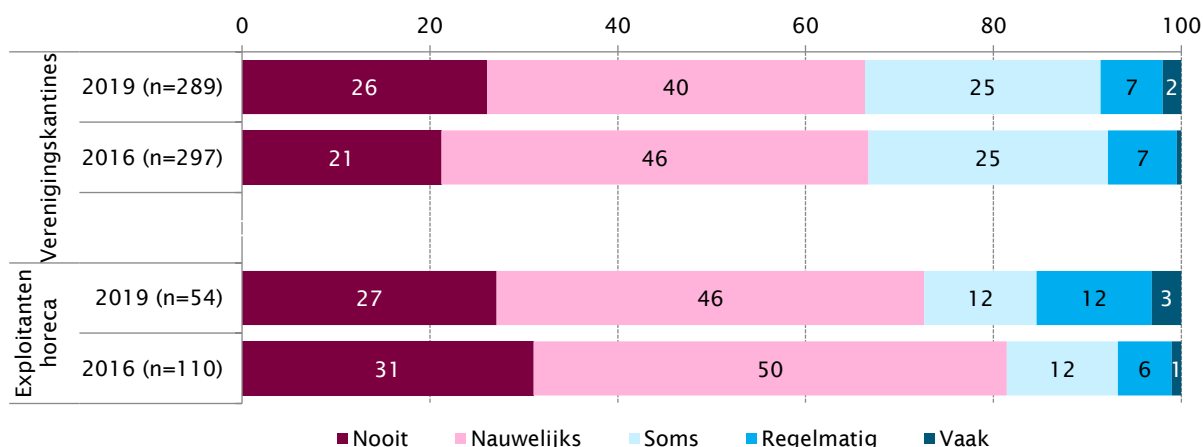
4.2 Vraag naar gezonder aanbod

De helft van de verenigingsbestuurders die met hun vereniging van exploitantenhoreca gebruikmaken geeft aan niet op de hoogte te zijn van de mate waarin vraag is naar gezonde(re) producten in de kantine/horeca (53%) (niet in figuur). Bij de verenigingskantines geeft een op de tien bestuurders aan niet op de hoogte te zijn.

Van de verenigingsbestuurders die wel op de hoogte zijn, geeft 9 procent van de verenigingen met eigen kantine en 15 procent van de verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken aan dat er regelmatig/vaak vraag naar gezonde(re) producten is (figuur 4.3). In 2019 is vaker regelmatig/vaak vraag naar gezonde(re) producten in exploitantenhoreca (15%) dan in 2016 (7%). Bij een kwart van de verenigingen is volgens verenigingsbestuurders nooit vraag naar gezonde(re) producten.

Bij verenigingen met een merendeels gezond aanbod (verenigingskantines en exploitantenhoreca) is vaker regelmatig/vaak vraag naar gezonde(re) producten (31%) dan bij verenigingen met een merendeels 'minder gezond' aanbod (8%) (niet in figuur).

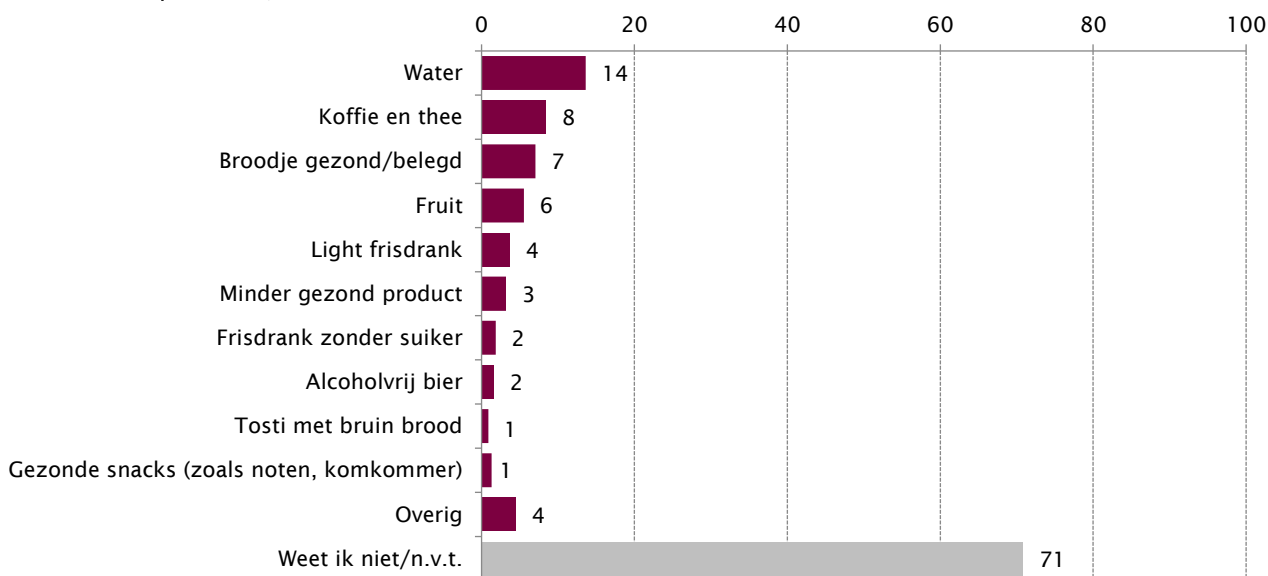
Figuur 4.3 Mate waarin volgens verenigingsbestuurders vraag is naar gezonde(re) producten in de kantine/horeca bij de sportaccommodatie (indien op de hoogte; in procenten)

Verenigingsbestuurders is gevraagd naar welke specifiek gezonde(re) producten (zowel drank als etenswaren) de meeste vraag is in de kantine/horeca. Een groot deel van de verenigingen geeft aan daarvan niet op de hoogte te zijn of dat dit ‘niet van toepassing’ is (71%) (figuur 4.4). Naar water, koffie/thee en een broodje gezond/belegd is de meeste vraag als het gaat om gezonde(re) producten, maar dit betreft maximaal 14 procent van de verenigingen.

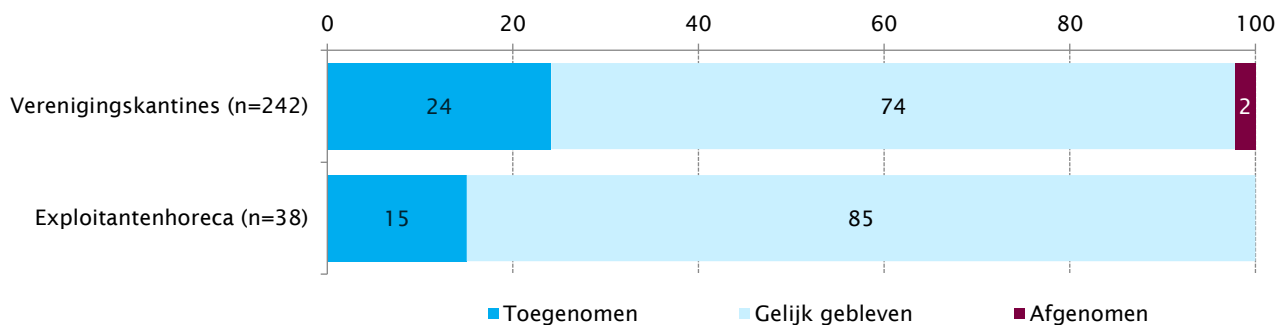
Een aantal verenigingsbestuurders vulde bij deze vraag producten in die volgens de richtlijnen van het Voedingscentrum niet gezond zijn (3%), zoals energiedrank, frisdrank en tosti's (figuur 4.4).

Figuur 4.4 Gezonde(re) drank en etenswaren waar volgens verenigingsbestuurders de meeste vraag naar is in de kantine/horeca bij de sportaccommodatie (in procenten, max. drie antwoorden, n=439)

Verenigingsbestuurders vinden het lastig om de vraag naar gezondere producten in te schatten. Veel verenigingsbestuurders blijken niet op de hoogte te zijn of de vraag naar gezonde(re) producten in de kantine/horeca in de afgelopen twee jaar is veranderd (43%), met name bij verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken (70%) (niet in figuur). Verenigingsbestuurders die wel op de hoogte zijn, geven voor een groot deel aan dat de vraag in de afgelopen twee jaren gelijk is gebleven (74% en 85%, figuur 4.5). Bij een kwart van de verenigingskantines is de vraag toegenomen (24%). Dit betreft veelal verenigingen die ook aangeven dat hun aanbod in het afgelopen jaar een beetje (50%) of veel (60%) gezonder is geworden (niet in figuur).

Figuur 4.5 Verandering van de vraag naar gezonde(re) producten in de afgelopen twee jaar in de kantine/horeca bij de sportaccommodatie (indien op de hoogte; in procenten)

5. Wens en realisatie gezondere kantine

Ongeveer één op de tien verenigingsbestuurders wil het aanbod in de kantine/horeca gezonder maken (12%) (figuur 5.1). Dit zijn vaker verenigingsbestuurders van grote verenigingen (> 300 leden, 28%) dan verenigingsbestuurders van kleine verenigingen (< 100 leden, 7%) of middelgrote verenigingen (100-300 leden, 11%) (niet in figuur). In toelichtingen geven zij aan dat zij daar al mee bezig zijn of dat zij wel willen, maar geen invloed hebben op het aanbod. Enkele verenigingsbestuurders geven aan dat ze de wens hebben, maar geen gezonder aanbod zullen aanbieden vanwege een gebrek aan vraag bij de consumenten of dat verenigingen waarmee zij de kantine delen niet willen. In 2016 had een aanzienlijk groter deel van de verenigingsbestuurders de wens om het aanbod in de kantine/horeca gezonder te maken (29% en 30%).

‘We zouden dit graag willen, maar we kunnen dit waarschijnlijk niet realiseren, daar we dan met verse producten moeten gaan werken. Helaas zijn deze niet voorhanden en gaan over de datum en dat willen we natuurlijk ook niet.’

43 procent van de verenigingsbestuurders met een verenigingskantine en 19 procent van de verenigingsbestuurders van verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken denkt erover na om het aanbod in hun kantine/horeca gezonder te maken. Dit is vergelijkbaar met 2016 (figuur 5.1). Dit betreft meestal verenigingen met op dit moment een merendeels ‘minder gezond’ aanbod in de kantine (43%). Ook wordt bij verenigingen met teamsporten vaker over het gezonder maken van het aanbod in de kantine nagedacht (43%) dan verenigingen met semi-individuele (29%) of individuele sporten (29%). In toelichtingen (niet in figuur) blijkt dat veel verenigingen al één of meer pogingen hebben gedaan om hun aanbod gezonder te maken, maar die werkten niet. Ook komt vaak naar voren dat ze het aanbod gezonder maken als er vraag/behoefte naar is, maar dat die er nu niet is. Ook worden een te lage omzet en een teveel aan bederf genoemd als twijfel om over te stappen op een gezond(er) aanbod in de kantine.

‘Afhankelijk van de vraag, afgelopen jaren diverse dingen geprobeerd maar had hoop derving tot gevolg.’

‘De kantine is een belangrijke bron van inkomsten, dus het aanbod moet wel verkocht worden!’

Ruim een kwart van de verenigingsbestuurders met verenigingskantines (26%) en exploitantenhoreca (29%), geeft aan het aanbod niet gezonder te willen maken (figuur 5.1). Dit betreft vaker verenigingen met een merendeels gezond aanbod (46%) dan verenigingen met een merendeels ‘minder gezond’ aanbod (18%). De meest genoemde redenen (niet in figuur) hiervoor zijn dat zij hier geen invloed op kunnen uitoefenen, dat er geen behoefte of vraag is naar gezonde producten of dat zij geen eten aanbieden. Ook noemen zij dat hun aanbod al gezond is of de vereniging te klein is. In 2016 was een aanzienlijk kleiner deel van de verenigingsbestuurders niet van plan het aanbod gezonder te maken.

‘Ik heb niet het idee dat er die behoefte is’.

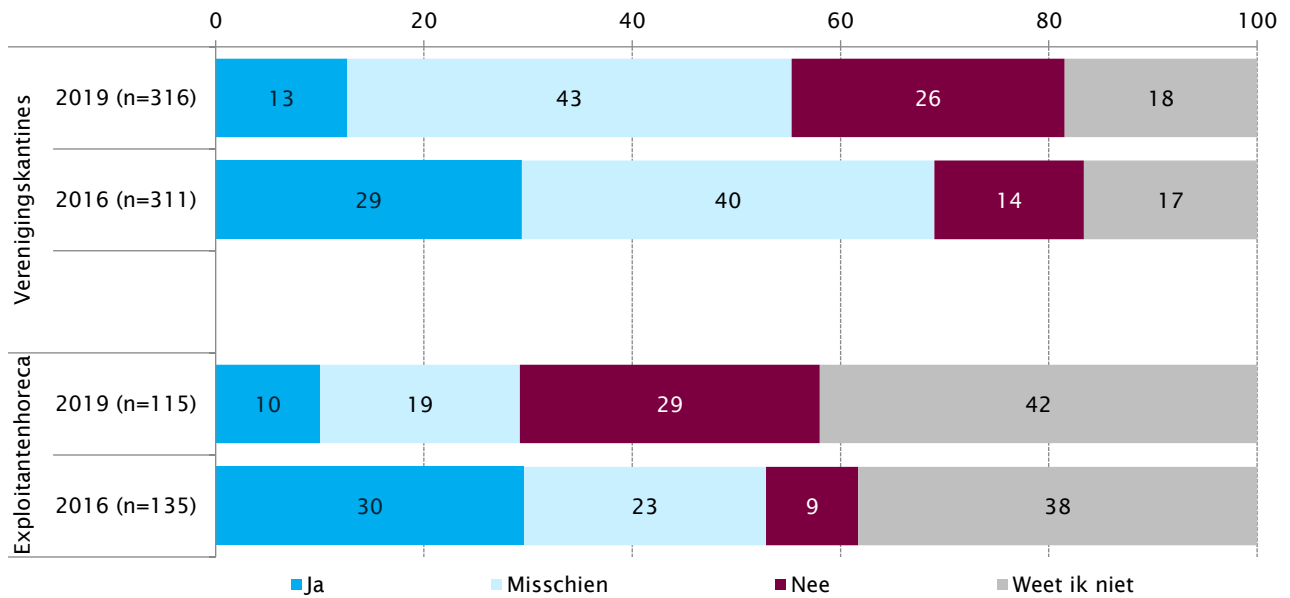
‘We hebben naar onze mening een goede verhouding gezond/ongezond.’

Verenigingsbestuurders die niet weten of hun vereniging een gezonder aanbod in de kantine/horeca wil, geven veelal als toelichting (niet in figuur) dat zij geen invloed hebben op het aanbod of dat er geen eten wordt aangeboden. Dit betreft met name verenigingsbestuurders van verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken (42%).

‘In onze kantine zijn geen etenswaren beschikbaar/te koop.’

‘Wij maken gebruik van de horeca van een commerciële exploitant. Daar hebben wij dus geen invloed op.’

Figuur 5.1 Reactie van verenigingsbestuurders in 2016 en 2019 op de vraag: zou uw vereniging het aanbod in de kantine/horeca bij de sportaccommodatie ‘gezonder’ willen maken? (in procenten)

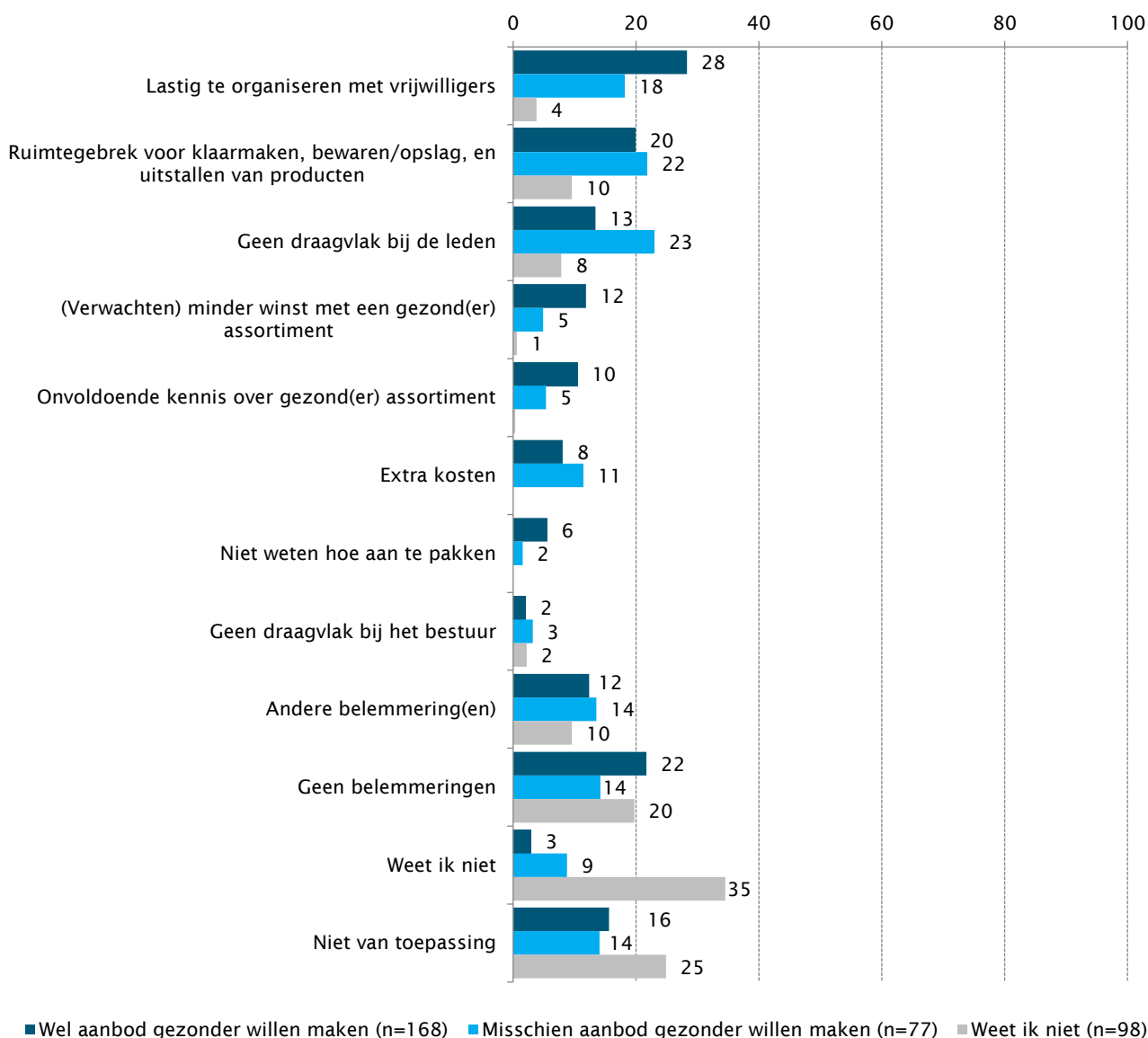
Drie kwart van de verenigingsbestuurders geeft aan het aanbod in hun kantine/horeca (verenigingskantines en exploitantenhoreca) wel of misschien gezonder te willen maken of dit niet te weten (73%) (zie figuur 5.1). Deze verenigingsbestuurders is gevraagd welke belemmeringen zij ervaren om (meer) gezonder aanbod in de kantine/horeca op te nemen (figuur 5.2).

Van de verenigingsbestuurders die het aanbod gezonder willen maken, ervaart een vijfde geen belemmeringen in het gezonder maken van het aanbod in de kantine/horeca (22%) (figuur 5.2). De grootste belemmeringen waar de anderen tegenaanlopen zijn het organiseren voor vrijwilligers (28%) en ruimtegebrek (20%).

Ruimtegebrek is ook een veelgenoemde belemmering voor verenigingsbestuurders die twijfelen over het gezonder maken van hun aanbod (22%). Ook merken zij een gebrek aan draagvlak bij de leden (23%).

Verenigingsbestuurders die niet weten of ze het aanbod in hun kantine/horeca gezonder willen maken, weten logischerwijs ook niet tegen welke belemmeringen zij aan zullen lopen (35%) en geven vaak ‘niet van toepassing’ aan (25%). Andere genoemde belemmeringen lopen uiteen. Beperkte houdbaarheid, lage/minder omzet, beperkte openingstijden van de kantine/horeca en geringe vraag komen naar voren.

Figuur 5.2 Belemmeringen die verenigingsbestuurders ervaren om (meer) gezonder aanbod in de kantine/horeca op te nemen (indien wel, misschien, weet niet wens tot gezonder maken; in procenten, meer antwoorden mogelijk)

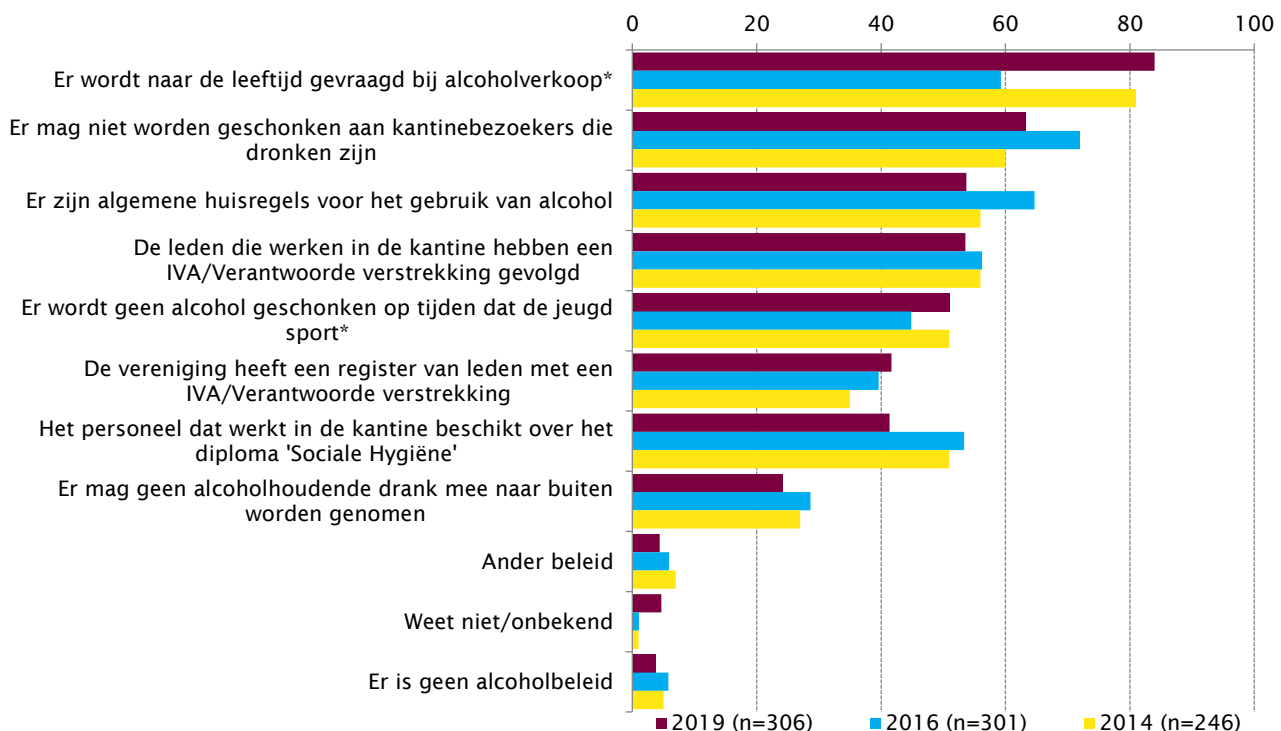
6. Alcoholbeleid in de kantine

De helft van de verenigingsbestuurders vindt dat het zorgen voor verantwoord alcoholgebruik in de kantine/horeca hoort bij de taken van een sportvereniging (51%) (niet in figuur). 20 procent van de verenigingsbestuurders neemt een neutrale houding aan (niet eens/oneens). 14 procent van de verenigingsbestuurders vindt verantwoord alcoholgebruik géén taak voor een sportvereniging. 15 procent van de verenigingsbestuurders geeft aan dat dit niet van toepassing is voor hun vereniging, met name de verenigingsbestuurders die van exploitantenhoreca gebruikmaken (23%). De verenigingsbestuurders met een eigen kantine zijn het vaker met de stelling eens dan de verenigingen in exploitantenhoreca.

Volgens verenigingsbestuurders wordt bij 92 procent van de verenigingskantines⁷ in de kantine alcohol geschonken (niet in figuur). Deze verenigingen hebben bijna allemaal een alcoholbeleid (figuur 6.1). Bij de meeste verenigingen wordt naar de leeftijd gevraagd bij alcoholverkoop (84%) en/of niet geschonken aan kantinebezoekers die dronken zijn (63%). Ook zijn bij de meerderheid van de verenigingen algemene huisregels van toepassing (54%) en hebben leden die in de kantine werken een Instructie Verantwoord Alcoholschenken in bezit (54%)⁸.

In vergelijking met 2016 wordt in 2019 vaker naar de leeftijd gevraagd bij alcoholverkoop. In 2016 werd echter vaker geen alcohol geschonken aan kantinebezoekers die dronken zijn (72%) en beschikte het personeel vaker over het diploma 'Sociale Hygiëne'⁶ (53%) dan in 2019 (respectievelijk 63% en 41%).

Figuur 6.1 Omgaan met alcohol (schenken) in verenigingskantines (indien van toepassing; in procenten, meer antwoorden mogelijk)

*Percentage verenigingen met jeugdleden waar alcohol wordt geschonken.

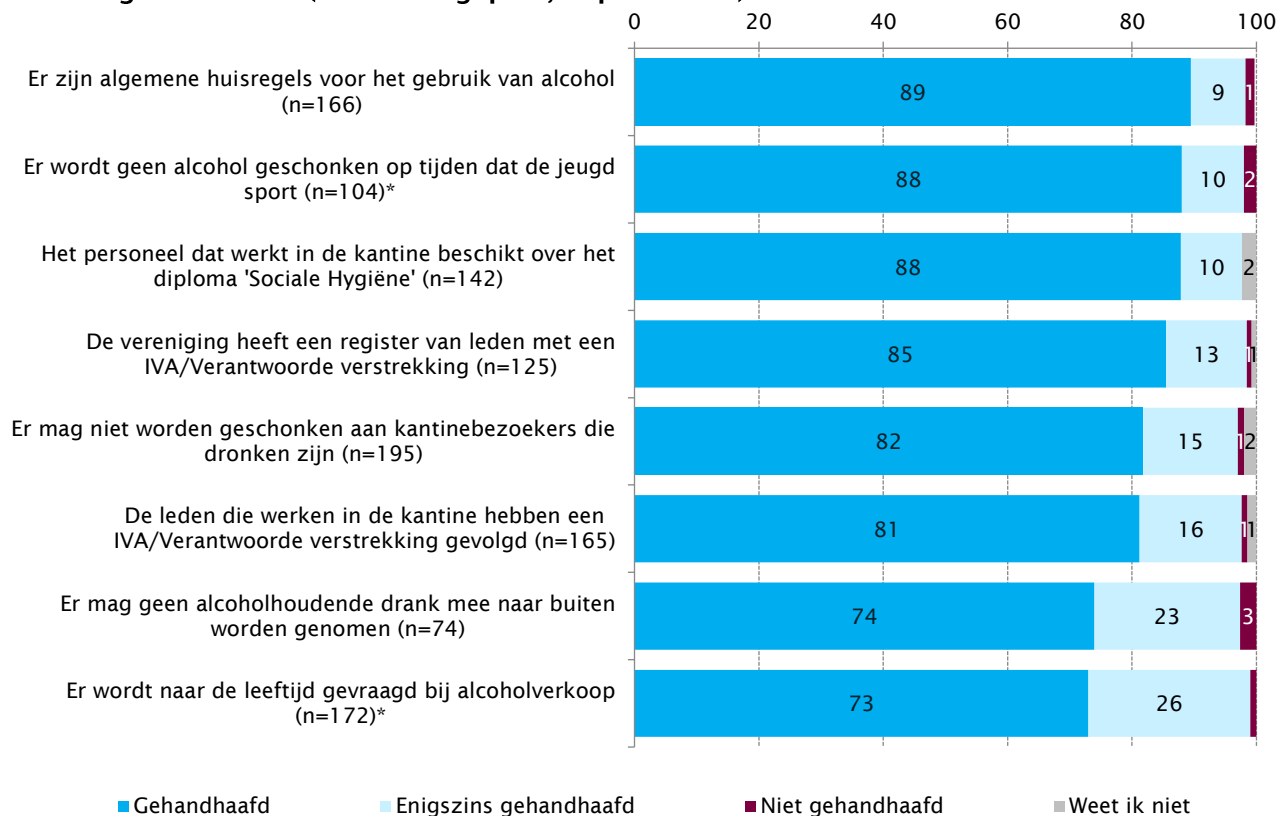
⁷ In dit hoofdstuk zijn vanaf dit punt alleen verenigingen met een eigen kantine meegenomen.

⁸ <https://www.alcoholinfo.nl/publiek/wet-beleid/alcohol-schenken/iva>

Handhaven alcoholbeleid

Verenigingsbestuurders is gevraagd in hoeverre de vereniging het alcoholbeleid dat wordt gevoerd handhaaft (figuur 6.2). Voor alle maatregelen geldt dat het grootste gedeelte van de verenigingen die de maatregel toepassen dit beleid handhaaft. Het niet meenemen van alcohol naar buiten en het vragen naar de leeftijd bij alcoholverkoop wordt door een deel van de vereniging 'enigszins' gehandhaafd (respectievelijk 23% en 26%). Nagenoeg geen enkele vereniging voert alcoholbeleid dat niet wordt gehandhaafd.

Figuur 6.2 Mate waarin de verschillende soorten alcoholbeleid in de verenigingskantines worden gehandhaafd (indien toegepast; in procenten)

* Percentage verenigingen met jeugdleden waar alcohol wordt geschonken.

Uitvoering alcoholbeleid

Verenigingsbestuurders die maatregelen treffen in hun kantine zijn ook gevraagd hoe de uitvoering gaat op een schaal van 1 (zeer moeilijk) tot 5 (zeer makkelijk). Voor alle maatregelen geldt dat minimaal 71 procent van de verenigingen een 4 of een 5 geeft: de uitvoering gaat makkelijk (bijlage 2.1). Eén op de vijf verenigingen die het beleid voeren dat niet wordt geschonken aan dronken kantinebezoekers, geeft een 3 voor de uitvoering. Een 1 of 2 wordt nauwelijks gegeven, dus weinig verenigingsbestuurders geven aan moeite te hebben met het uitvoeren van hun alcoholbeleid.

Reclame voor alcoholhoudende drank

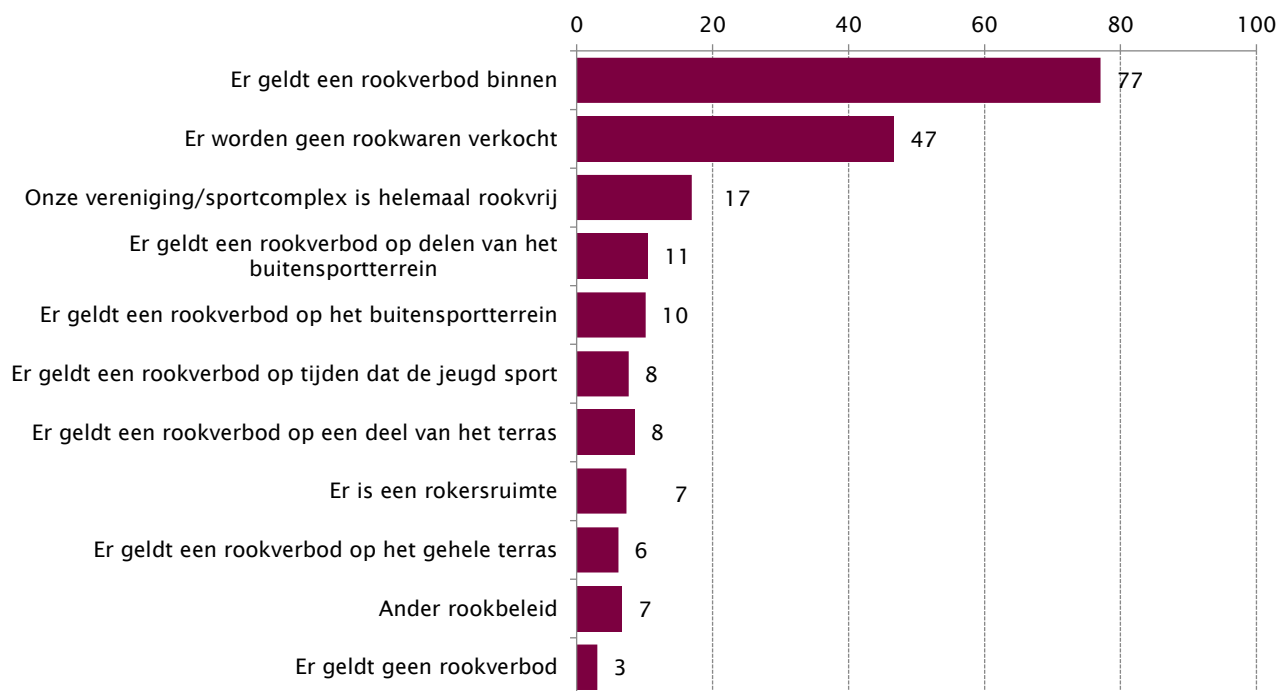
In één op de vijf verenigingskantines is zichtbare reclame (zoals posters, lichtreclame, reclameborden) voor alcoholhoudende dranken (17%) aanwezig (niet in figuur). Drie kwart van de verenigingsbestuurders geeft aan dat dit niet het geval is (77%), de overige verenigingsbestuurders zijn hiervan niet op de hoogte (6%).

7. Rookbeleid in de sportkantine

Het grootste deel van de verenigingsbestuurders is van mening dat iedere sportvereniging helemaal rookvrij moet zijn (80%) (niet in figuur). 13 procent neemt een neutrale houding in en 7 procent is het met de stelling niet eens.

Volgens de meeste verenigingsbestuurders is in hun verenigingskantine⁹ een bepaalde vorm van rookbeleid aanwezig, slechts 3 procent heeft geen rookverbod (figuur 7.1). Meestal geldt er een rookverbod binnen (77%). In bijna de helft van de verenigingskantines worden geen rookwaren verkocht (47%), en 17 procent van de verenigingen is helemaal rookvrij (17%). Over het algemeen is er binnen een rookverbod, maar mag buiten wel worden gerookt.

Figuur 7.1 Omgaan met roken op de sportvereniging met een eigen kantine (in procenten, meer antwoorden mogelijk, n=324)

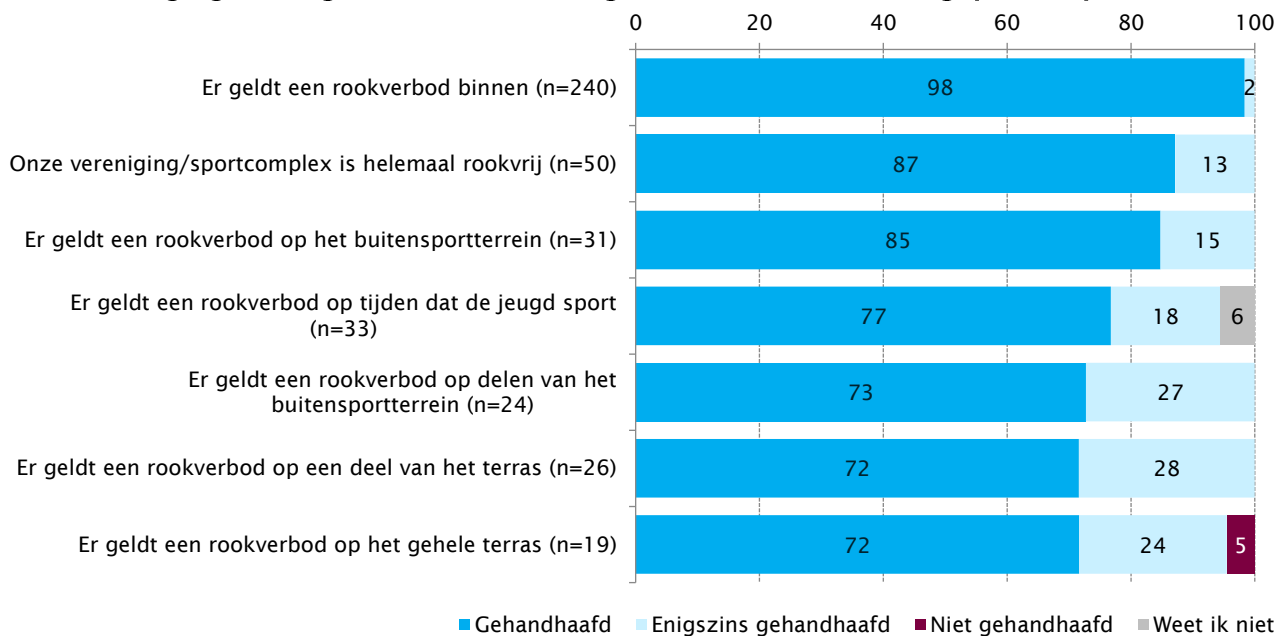

Handhaving rookbeleid

Volgens verenigingsbestuurders wordt het rookverbod binnen door verenigingen die dit in hun beleid hebben opgenomen gehandhaafd (98%) (figuur 7.2). Ook de overige maatregelen wordt door een groot deel van de verenigingen gehandhaafd (minimaal 72%).

⁹ In dit hoofdstuk zijn vanaf dit punt alleen verenigingen met een eigen kantine meegenomen.

Figuur 7.2 Mate waarin volgens verenigingsbestuurders de verschillende soorten rookbeleid in de vereniging met eigen kantine worden gehandhaafd (indien toegepast; in procenten)

Uitvoering rookbeleid

Verenigingsbestuurders die in hun vereniging bepaalde rookmaatregelen treffen zijn ook gevraagd hoe de uitvoering gaat op een schaal van 1 (zeer moeilijk) tot 5 (zeer makkelijk). Een rookverbod binnen en een geheel rookvrij sportterrein wordt door een groot deel van de verenigingsbestuurders die dit beleid uitvoeren als zeer makkelijk (5) ervaren (respectievelijk 84% en 73%) (bijlage 2.2). Een geheel rookvrij sportterrein is dus bij een klein deel van de verenigingen in het beleid opgenomen (17%), maar bij deze verenigingen gaat de uitvoering over het algemeen makkelijk. Een rookverbod op het gehele terras of delen van het terras vinden verenigingsbestuurders het moeilijkst, hoewel de meeste bestuurders een 3, 4 of 5 geven.

8. Samenvatting en conclusie

8.1 Samenvatting

Aanbod

Volgens 69 procent van de verenigingsbestuurders van verenigingen met een eigen kantine is meer dan de helft van de producten in de kantine 'minder gezond'. Dit geldt voor 65 procent van de verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken. Bij 10 procent van de verenigingen met eigen kantine en 14 procent van de verenigingen in exploitantenhoreca is het aanbod 'meer gezond' dan 'minder gezond'. Ten opzichte van 2016 is in de verhouding gezond/minder gezond aanbod weinig verandering zichtbaar. Volgens een derde van de verenigingsbestuurders met verenigingskantines is het aanbod in het afgelopen jaar een beetje/veel gezonder geworden (33%); dit geldt voor een kwart van de verenigingsbestuurders die van exploitantenhoreca gebruikmaken (25%). In drie vijfde van de verenigingskantines en twee vijfde van de exploitantenhoreca zijn maatregelen in het kader van gezondere producten genomen. De meest genomen maatregel is bij een derde van de verenigingen met kantine en dat is dat water voor iedereen in de kantine makkelijk te verkrijgen is.

Vraag naar producten

Wat betreft het drankenaanbod is volgens verenigingsbestuurders naar koffie/thee, bier en frisdrank de meeste vraag in de kantine/horeca. Wat betreft etenswaren komen (gefrituurde) snacks en tosti's duidelijk naar voren. Verenigingsbestuurders noemen nagenoeg alleen ongezonde producten volgens de richtlijnen van het Voedingscentrum als het gaat om de vraag in de kantine/horeca. Naar specifiek gezondere producten is volgens verenigingsbestuurders bij 9 procent van de verenigingen met eigen kantine en bij 15 procent in exploitantenhoreca regelmatig/vaak vraag.

Wensen en realisatie gezondere kantine

Ongeveer één op de tien verenigingsbestuurders wil het aanbod in de kantine/horeca bij de sportaccommodatie gezonder maken. 43 procent van de verenigingsbestuurders met eigen kantine en 19 procent van de verenigingsbestuurders die van exploitantenhoreca gebruikmaken twijfelen. Ruim een kwart van de verenigingsbestuurders heeft geen wens voor een gezondere kantine. Zij geven aan dat er geen vraag naar gezondere producten is, de verwachting is dat dit niet ten goede komt aan de omzet, omdat de vereniging te klein is of het aanbod al gezond genoeg is. Daarnaast vindt één op de vijf verenigingsbestuurders dat zij meer maatregelen moeten treffen voor een gezonder aanbod in de sportkantine.

Alcohol- en rookbeleid

De meeste verenigingsbestuurders geven aan dat in hun verenigingskantine beleid is over verantwoord alcoholgebruik en roken. Wat betreft alcohol wordt het meest gevraagd naar de leeftijd bij alcoholverkoop en wordt niet geschonken aan kantinebezoekers die dronken zijn. Wat betreft roken hebben de meeste verenigingskantines een rookverbod binnen. 17 procent van de verenigingsbestuurders geeft aan dat hun vereniging/sportcomplex geheel rookvrij is. Over het algemeen vinden verenigingsbestuurders het alcohol- of rookbeleid dat hun vereniging voert niet moeilijk om uit te voeren en handhaven zij hun beleid.

8.2 Conclusie

Het aanbod in de kantines van sportverenigingen is volgens twee derde van de verenigingsbestuurders merendeels 'minder gezond'. Een deel van de verenigingsbestuurders heeft in het afgelopen jaar wel maatregelen genomen om in het kader van een gezondere kantine, maar dit heeft nog niet geleid tot een betere verhouding tussen 'minder gezond' en 'gezond' aanbod. Het lijken kleine stapjes die verenigingen

nemen, zoals het stimuleren van water drinken. Met name verenigingen die nog geen maatregelen hebben genomen, zijn lastig om te bereiken.

Verenigingsbestuurders met een eigen kantine reageren veelal met ‘misschien’ op de vraag of ze een gezondere kantine willen realiseren, verenigingsbestuurders van exploitantenhoreca geven veelal aan geen inspraak te hebben. Voor verenigingsbestuurders is het belangrijk om datgene aan te bieden waar vraag naar is. Naar gezondere producten is volgens verenigingsbestuurders veelal weinig vraag, dus hebben zij geen plannen om hun aanbod gezonder te maken. Des te meer omdat veel verenigingsbestuurders inschatten dat een gezonder aanbod leidt tot minder omzet en meer bederf.

Bijna alle verenigingsbestuurders van verenigingen met een eigen kantine voeren enige vorm van alcohol- en rookbeleid. Bij de meeste verenigingen wordt bij de verkoop van alcohol naar de leeftijd gevraagd en geldt binnen een rookverbod. Vooralsnog lijkt het erop dat verenigingen geen problemen ervaren in het voeren van alcohol- en rookbeleid.

8.3 Aanbevelingen

In de afgelopen jaren heeft Team:Fit ingezet op het onder de aandacht brengen van het belang en van een gezondere kantine en het aanbieden van ondersteuning aan verenigingen die een gezondere kantine willen realiseren. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat dit bij de gehele populatie sportverenigingen nog niet de gewenste impact heeft gemaakt. Het is belangrijk om de aanpak van Team:Fit van de afgelopen jaren te evalueren en op basis daarvan bij te sturen. De volgende aanbevelingen kunnen daarin worden meegenomen:

- **Geef verenigingen concrete ideeën hoe zij gezonder aanbod kunnen realiseren**
Met de stelling dat sportverenigingen mensen moeten stimuleren om gezondere producten te consumeren in de sportkantine zijn weinig verenigingsbestuurders het oneens. Wanneer het specifiek over de eigen sportvereniging gaat worden verenigingsbestuurders voorzichtiger. Sommigen hebben het idee dat gezondere producten ten koste zullen gaan van de omzet. Zij realiseren zich vaak niet dat kleine aanpassingen, zoals in het zicht plaatsen van de gezondere producten, ook al kunnen helpen. Team:Fit moet inzetten op het bewustzijn bij verenigingen dat een gezondere kantine niet betekent dat alle ‘minder gezonde’ producten moeten verdwijnen. Het helpt om verenigingsbestuurders kant-en-klare ideeën te geven, zodat zij dit snel kunnen toepassen.
- **Help verenigingen met de eerste stap**
Uit de resultaten blijkt dat verenigingen met merendeels ‘minder gezond’ aanbod wel de wens kunnen hebben om gezonder aanbod aan te bieden. Zij beginnen vanwege allerlei verwachte belemmeringen niet aan het realiseren van gezonder aanbod. Team:Fit kan in de boodschap richting potentiële verenigingen daarop inspelen door aan te geven dat zij ondersteuning kunnen geven in het wegnemen van de belemmeringen. Hierbij kan Team:Fit gebruikmaken van succesvolle voorbeelden bij verenigingen die een gezondere kantine hebben gerealiseerd.
- **Volgt de vraag uit het aanbod of het aanbod uit de vraag?**
Een veel genoemde reden om het aanbod in kantines niet gezonder te maken is dat er volgens verenigingsbestuurders niet of nauwelijks vraag naar gezondere producten is. Verenigingen die aangeven dat er wel vraag is, zijn veelal de verenigingen met een gezond aanbod. Team:Fit kan dit resultaat gebruiken om verenigingen mee te geven dat het creëren van gezonder aanbod ook een toename in vraag naar gezonder aanbod tot gevolg kan hebben. Daarmee kan een veel genoemde belemmering bij verenigingen worden weggenomen.

- **Verenigingen zonder aanbod in etenswaren kunnen ook gezonder worden**

Een deel van de verenigingen biedt alleen dranken aan in de kantine. Zij gebruiken dit als argument om niet te beginnen met het gezonder maken van het aanbod in de kantine, maar ook in het drankenaanbod kan onderscheid worden gemaakt in 'minder gezond' en 'gezond'. Door deze verenigingen in te laten zien dat ook zij hun aanbod gezonder kunnen maken, kan het bereik van Team:Fit verder worden vergroot.

Bijlage 1 Achtergrondkenmerken verenigingen

Tabel b1.1 Achtergrondkenmerken van verenigingen met kantine, verenigingen die van exploitantenhoreca gebruikmaken en verenigingen zonder kantine (in procenten)

	Eigen kantine (n=337)	Exploitantenhoreca (n=115)	Geen kantine (n=74)
Sportlocatie			
Zaalsport ^a	12	39	34
Overig binnensport ^b	7	45	27
Veldsport ^c	40	5	2
Overig buitensport ^d	40	11	37
Soort sport			
Teamsport	39	28	16
Semi-individuele sport	18	34	16
Individuele sport	43	38	68
Grootte vereniging			
T/m 100 leden	41	78	80
101 t/m 300 leden	31	17	16
301 leden en meer	28	5	5

^a Denk aan: volleybal of badminton

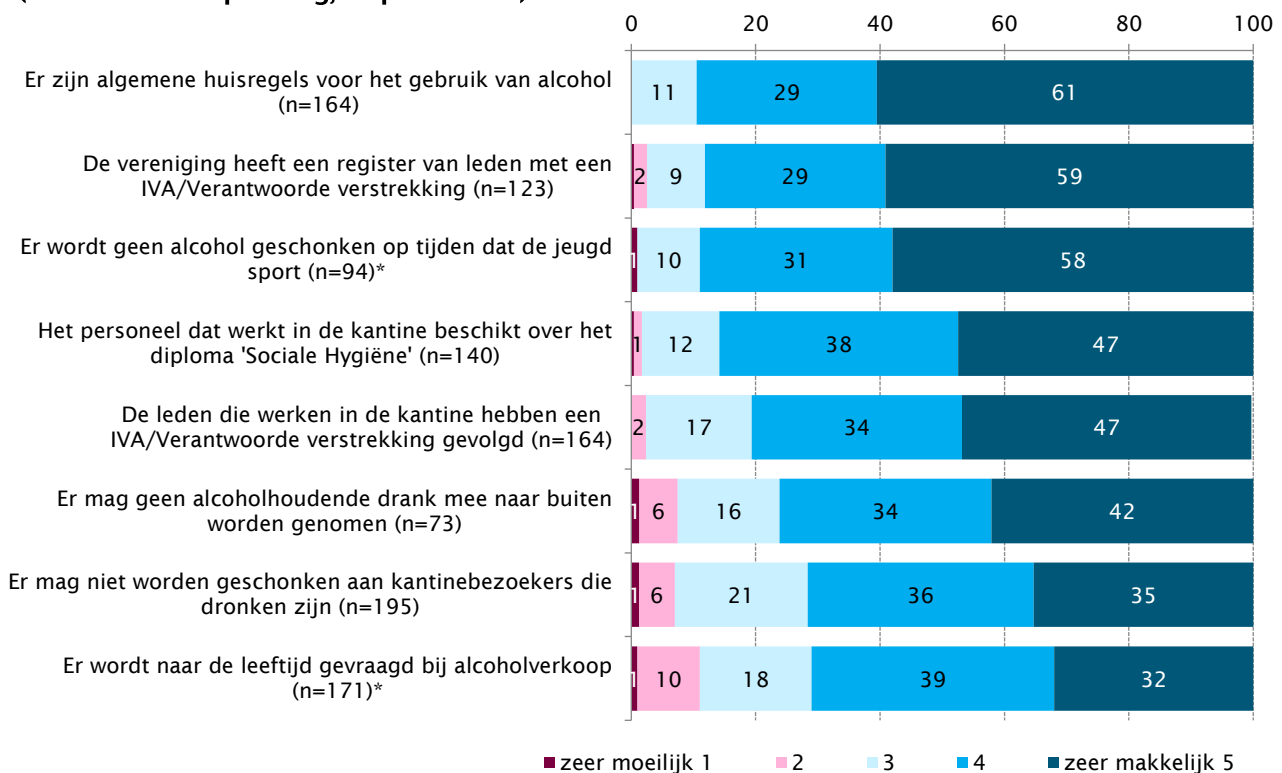
^b Denk aan: bridge of zwemmen

^c Denk aan: voetbal of hockey

^d Denk aan: atletiek of jeu de boules

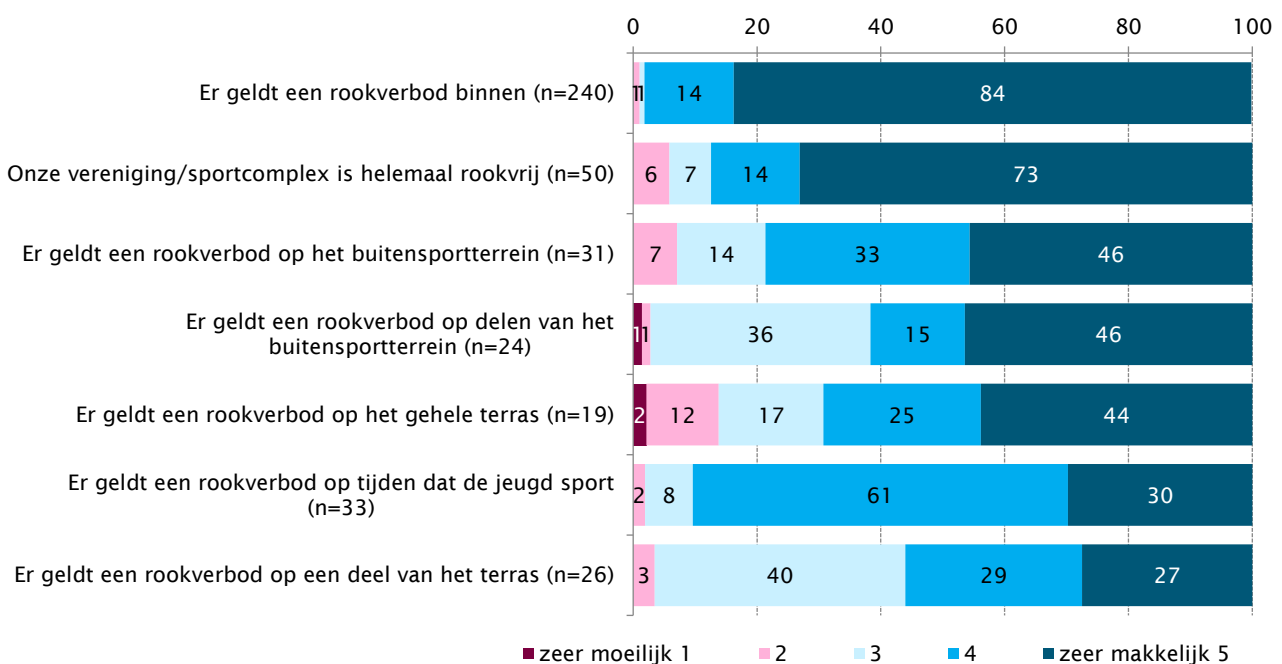
Bijlage 2 Uitvoering alcohol- en rookbeleid

Tabel b2.1 Mate waarin de uitvoering van het alcoholbeleid makkelijk of moeilijk gaat (indien van toepassing; in procenten)

* Percentage verenigingen met jeugdleden waar alcohol wordt geschonken.

Tabel b2.2 Mate waarin de uitvoering van het rookbeleid makkelijk of moeilijk gaat (indien van toepassing; in procenten)

Mulier Instituut | Sportonderzoek voor beleid en samenleving
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl